

Bütüncülük-İndirgemecilik: Spor Sosyolojisi ve Spor Psikolojisi Ayrı Alanların Bilimi mi?

Ersin AFACAN

Serbest araştırmacı, İzmir, Türkiye.

ÖZ

Yaklaşık son elli yıldır sporda psikososyal alanlarda büyük değişiklikler meydana gelmektedir. Bu değişimler, sporun sosyolojik ve psikolojik boyutlarını da içermektedir. Bu değişikliklerden biri de sosyoloji ile psikolojinin birlikteliğidir. Örneğin spor ortamlarında yer alan spor insanlarının davranışlarındaki bozulmalarını (sosyolojik) ve çözülmemiş duygularını (psikolojik) fark etmek, kavramak, anlamak ve değerlendirmek sportif verimin artması için gereklidir. Yukarıdaki açıklama doğrultusunda bu makalenin temel amacı, spor fakültelerinde birbirlerinden ayrı birer alan olarak görülen ve sosyoloji ile psikolojinin alt dalları olan spor sosyolojisi ve spor psikolojisinin birbirlerinden ayrı birer alan olup olmadığının tartışılmasını sağlamaktır. Bunun yanında bu iki araştırma alanının paylaştığı kuramsal ilgi alanlarını açıklamaya çalışmaktır. Bu bağlamda derleme yöntemi kullanılarak konu ile ilgili literatür taranıp ulaşılan veriler birbiri ile ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir. Araştırmada, spor sosyolojisi ile spor psikolojisinin birbirinden ayrılamayan aynı alan olarak sporda psikososyal alanın bilimleri olduğu bilimsel ve felsefi temellere sahip kaynaklara dayalı olarak ortaya konulmuştur. Türkiye’de ve dünyada bazı karmaşıklığa ve tartışmalara yol açan bir konu olması nedeniyle bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı ve benzer çalışmalar için örnek olacağı tahmin edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyoloji, Psikoloji, Spor, Sporda Psikososyal Alanlar

* Sorumlu Yazar e-postası: mentorsin@hotmail.com

Cite as: Afacan, E. (2025). Bütüncülük-İndirgemecilik: Spor Sosyolojisi ve Spor Psikolojisi Ayrı Alanların Bilimi mi?, *Journal of Exercise and Sport Sciences Research*, 3(1), 1-18.

Holism-Reductionism: Are Sports Sociology and Sports Psychology The Science of Separate Fields?

ABSTRACT

Last fifty years, major changes have been taking place in psychosocial areas in sports. These changes mostly involve the sociological and psychological dimensions of sports. One of these changes is the union of sociology and psychology. The purpose of this article is to provide a discussion of whether sports sociology and sports psychology, which are considered separate fields from each other in Sports Faculties and are sub-branches of sociology and psychology, are separate fields from each other. In addition, it is to try to explain the theoretical interests shared by these two research areas. The literature related to the subject was scanned using the analytical method and the data obtained were evaluated by correlating with each other. In this research, it is aimed to explain that Sports Sociology and Sports Psychology are the sciences of the same field that cannot be separated from each other, that is, the Psychosociological Field in Sports. Due to the fact that it is a subject that causes complexity and controversy in Turkey and around the world, it is estimated that this study will contribute to the literature and will be an example for similar studies.

Keywords: Sociology, Psychology, Sports, Psychosocial Areas in Sports

Giriş

Bilimin temel amaçlarından biri, çalışma alanını belirlemektir (Malinowski, 1990). Her bilim kendi alanında söz sahibi olduğu için faydalı ve değerli şeylere ilişkin bilgiler, nesneleri olan şeylerle orantılı olarak faydalı ve değerlidir (Aristoteles, 2022). Bu bağlamda psikoloji bilimi, insanın kendi kendisiyle ilişkisinden kaynaklanan özellikleri incelerken sosyoloji bilimi, insanın diğer insanlarla olan ilişkilerinden ileri gelen ve onlar tarafından ortaklaşa paylaşılan tavır ve davranışlarını incelemektedir (Eroğlu, 1995). İnsan davranışlarının nedenleri ya dış etkenlere veya kişinin iradesine bağlıdır (Aristoteles, 2022). Burada dış etkenleri sosyoloji bilimi incelerken, iç etken olarak iradeyi psikoloji bilimi incelemektedir. Dolayısıyla psikoloji ve onun uygulamalı etkinliği anlamındaki psikiyatri, insan bilgisini üretmek ve bu bilgiyi yorumlamak bağlamında bilimsel yaklaşımı temsil ederken (Güleç, 2006), sosyoloji insanlar ile ilgili bilgiyi üretmek ve bu bilgiyi yorumlamak bağlamında bilimsel yaklaşımı temsil etmektedir (Çelebi, 2004).

İnsan, dünyaya geldikten sonra içinde yaşadığı, büyüdüğü, olgunlaştığı ve çalıştığı çevrelerde çeşitli fizyolojik, sosyolojik ve psikolojik uyarıcılardan etkilenmektedir (Adasal, 1979). Bu uyarmalar, spor dünyası için de geçerlidir. Spor dünyası felsefe, psikiyatri, sosyoloji, psikoloji ve nörobiyoloji gibi alanlarda eğitim almış insanlara keşfedilecek sonsuz bir coğrafya sunmaktadır (Begel & Burton, 1999). Bu etkiden dolayı son yıllarda, spor psikolojisi ve spor sosyolojisi alanında pek çok akademisyen, spor sosyolojisi ve spor psikolojisi dallarının bir araya gelmesi çağrısını takip etmeye çalışarak disiplinler arası araştırmalar yapmaya başlamıştır (Butryn ve ark., 2014). Buna rağmen, Türkiye’de psikososyal alanlarda çalışan spor bilimcileri, sporun sosyolojik boyutlarına yeterince ilgi göstermemektedirler (Türkmen, 2018). Çünkü Türkiye’de sporda psikososyal alanlarda çalışan akademisyenlerin vermiş oldukları eserlerin çoğu spor psikolojisi göz önüne alınarak yazılmıştır. Oysaki psikososyal deyiminin psiko kısmında kalmak alışılmış kalıplar içerisinde akademik çalışmalar yapmak demektir. Ülkemizin spor fakültelerinde psikososyal alanların temeli olan spor sosyoloji ve spor psikolojisi zaman zaman ayrı çalışma alanlarıymış gibi öğretilmektedir. Hatta bu iki alanın temeli olan spor felsefesi de işin içindedir. Oysaki sporda psikososyal alanlarda çalışmak isteyen ve çalışanlar önce iyi bir felsefeci olmalıdır.

Psikolojinin de içinde bulunduğu diğer insan bilimleri, inceledikleri sorunların sosyolojik görünümlerini dikkate almak zorundadır (Ergun, 1995). Bu zorunluluktan dolayı, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren sosyoloji bilimi, klasik olarak psikolojinin egemenliği altında olan güven, inanç, ayırma, belirsizlik, kimlik, benlik, mahremiyet, cinsellik, çocukluk deneyiminin daha sonraki yaşantılara etkisi, psikoterapiden alınan vakalar gibi konular üzerinde düşünüp yazma noktasına daha çok önem vermeye başlamıştır (Parker & Spears, 1996). Örneğin davranış bozukluğu gösteren, toplumda ahlak dışı davranışlar sergileyen bireylere sosyopat, hastalıklarına da sosyopati (antisosyal kişilik bozukluğu) denilmektedir. Sosyopatin davranışları ve sosyopati, akılla ilgili bir rahatsızlık veya zihinsel bir problem olarak görülür ama bu problemin kaynağı, sosyolojik çevreden kaynaklanan bireyin ahlak dışı davranışı olarak kabul edilir (Avcıoğlu, 2023). Bunun yanında psikopati, sürekli düşüncesizce hareketler göstermek, psikolojik olarak uzun süreli duygusal bağlılıktan yoksunluk, kanunları yok saymak, sağduyuda zayıflık ve algılama güçlüğü temelinde bozuk ahlâk anlayışı, ahlâk duygusundan yoksunluk ve vicdan azabı duymama olarak tanımlanmaktadır (Elliott, 1996). Bu nedenle kişisel ve toplumsal bunalımları artan günümüz halk kitlelerinin toplu bir şekilde psikolojik ve sosyolojik incelemelerinin yapılması zamanımızın en önemli sorunudur (Adasal, 1979).

Fransız filozof ve tıp hekimi Charles Aimé Alfred Blondel (1876-1939), kişiliğe çift yönlü bakarak bir yönü psikolojik, diğer yönü sosyal üst yapılardan kurulu olarak kabul etmiş ve toplumun kişi üzerine olan üstünlüğüne işaret ederek psikososyolojik bakışa zemin hazırlamıştır. Bu düşünür için sosyolojisiz bir psikoloji olamaz. Çünkü tüm zihinsel ve organsal işlevler toplum ilişkilerin ürünüdür (Evrin, 1972). Örneğin, günümüzde akıl hastalığının kişisel bir hastalık olmasından çok, toplumsal bir hastalık olduğu görüşü giderek önem kazanmaktadır. Bu duruma göre akıl hastalığı, gerçek anlamda bir hastalık olmayıp belli kültürlerde belli normlarla değerlendirilen itibari bir düşünce ve davranış tipi olmaktadır (Ziyalar, 1982). Bu nedenle toplumun sosyolojik yapısının değişme hızı ne kadar fazla olursa ortaya çıkan problemler ve dolayısıyla psikosomatik hastalıklar, nörozlar, intihar, cinayet ve kötü alışkanlıklar da o oranda ağırlaşır (Özbek, 1971). Örneğin, intihar olgusu çok nedenli bir psikososyolojik, ekonomik ve bazen de siyasi faktörlerin etkileşimi ile ortaya çıkan bireysel bir eylemdir (Güleç, 2006). Dolayısıyla sosyolojik etkenler kültürel şartlanmalarla, kişinin bir uyma taktiği olarak ve bir hastalık elde etme tekniği olarak hastalık üzerinde rol oynayabilmektedir (Mechanic, 1966). Böyle bir duruma sporu bırakan çocukların, psikolojik açıdan çok fazla rekabet baskısını yaşadıklarını ve sosyolojik açıdan antrenörlerin eleştirel yaklaşımlarıyla karşılaşmalarını gerekçe olarak gösterdiklerini sportif bir örnek olarak vermekte fayda bulunmaktadır (Pooley, 1981). Dolayısıyla birey, toplum ve tarih sorunları birlikte ve bir bütün olarak incelenmelidir. Çünkü tarih, sosyolojinin besleyici kaynağıdır ve psikoloji de ancak tarih ile uyum içinde olan bir sosyolojiye dayanmalıdır (Ergun, 1995). Bu bağlamda çalışmada, sporda psikososyal alanlar ile ilgili bazı ön kabulleri ve özellikle spor psikolojisi bağlamında yapılan araştırmaları yönlendiren ön kabuller eleştiriye tabi tutulmuştur. Örneğin, Şekil-1'deki not dökümünde de görüldüğü üzere, spor bilimleri fakültelerinin çoğunda lisans bölümlerinden sadece spor psikolojisi dersi seçmeli olarak verildiği için mezun olup akademik kariyer yapan öğrencilerden sporda psikososyal alanlarda çalışanların büyük çoğunluğu spor psikolojisi disiplinine yönelmektedir. Bu yönelimi gösteren öğrencilerin çoğu, sosyoloji ve spor sosyolojisi ile ilgisi olmadığı için onların gözünde bu alanlar yeterince değere sahip olmamaktadır.

1.YARIYIL DERSLERİ			2.YARIYIL DERSLERİ			3.YARIYIL DERSLERİ			4.YARIYIL DERSLERİ		
Kodu	Adı	A.k Bn A.O	Kodu	Adı	A.k Bn A.O	Kodu	Adı	A.k Bn A.O	Kodu	Adı	A.k Bn A.O
BEÖ 101 Bed.Eğ.Sp.Bil.Gir.		3 53 159	BEÖ 106 Atletizm 1		3 51 153	BEÖ 201 Spor Fizyolojisi		4 76 304	BEÖ 202 Antrenman Bilgisi		3 51 153
BEÖ 115 Öğret.Mesleğine Gir.		3 50 150	BEÖ 108 Okul Deneyimi 1		3 51 153	BEÖ 203 Artistik Cimnastik		3 65 195	BEÖ 204 Can.Sp.Kz.Kr.İlk.Reh.		3 68 204
BEÖ 103 İns.Anat.ve Kines.		4 78 312	BEÖ 104 Ritm Eğit.ve Dans		3 90 270	BEÖ 205 Atletizm 2		3 74 232	BEÖ 208 Öğret.Plan.ve Değer.		4 58 232
BEÖ 109 Türkiye 1 Yaz.Anlat.		2 50 100	BEÖ 110 Yabancı Dil 2 İng.		3 51 153	BEÖ 213 Tk.Sporları 1 Basket.		3 86 258	BEÖ 212 Tk.Sporları 2 Futbol		3 86 258
BEÖ 105 Genel Cimnastik		3 78 234	BEÖ 114 Türkiye 2 Sözl.Anlat.		2 52 104	BEÖ 207 Sporcu Beslenmesi		3 51 153	BEÖ 206 Atat.İlk.ve İnk.Tr.2		2 54 108
BEÖ 107 Sağlık Bilgisi		3 65 195	BEÖ 102 Yaşam Boyu Spor		3 57 171	BEÖ 211 Atat.İlk.ve İnk.Tr.1		2 50 100			
BEÖ 111 Yabancı Dil 1 İng.		3 68 204	BEÖ 116 Temel Bilgi.Bilimleri		3 67 201	BEÖ 209 Eğitim ve Öğrenme		3 55 165			
BEÖ 117 Tem.Bil.Tekno.Kul.		2 64 128	BEÖ 132 Bir.Sp.1 Yüzme		3 65 195						
		23 1482			23 1400			21 1397			15 955
5.YARIYIL DERSLERİ			6.YARIYIL DERSLERİ			7.YARIYIL DERSLERİ			8.YARIYIL DERSLERİ		
BEÖ 301 Psikomotor Gelişim		3 71 213	BEÖ 302 Sp.Beceri Öğrenimi		3 54 162	BEÖ 401 Rekreasyon		3 50 150	BEÖ 402 Bd.Eğ.ve Sp.Yön.Örg.		3 55 165
BEÖ 303 Fiziksel Uygunluk		3 50 150	BEÖ 304 Eng.İç.Bd.Eğ.ve Sp.		3 51 153	BEÖ 403 Okul Deneyimi 2		3 73 219	BEÖ 404 Rehberlik		3 50 150
BEÖ 305 Eğitisel Oyunlar		3 51 153	BEÖ 306 Sınıf Yönetimi		3 50 150	BEÖ 405 Özel Öğretim Yön.2		3 50 150	BEÖ 406 Öğret. Uygulaması		5 60 300
BEÖ 307 Öğr.Tek.ve Mat.Gel.		3 51 153	BEÖ 308 Özel Öğretim Yön.1		3 50 150	BEÖ 413 Seç.4 Voleybol		3 50 150	BEÖ 408 Seç.6 (Alan Çalıq.)		3 50 150
BEÖ 329 Seç.1 Bd.Eğ.Sp.Tar.		3 51 153	BEÖ 316 Seç.2 Yat.Ar.Mot.Test.		3 63 189	BEÖ 441 Seç.5 Trampolin		3 96 288			
BEÖ 311 Bir.Sp.2 Tenis		3 80 240	BEÖ 336 Seç.3 Sp.Psikolojisi		3 53 159						
		18 1065			18 963			15 957			14 765

Şekil 1. Lisans Not Dökümü Örneği

Sosyoloji ve Spor Sosyolojisi

Sosyoloji, cemiyyet halinde yaşayan insana etki eden ve onun etkisi altında kalan her şeyin insanla olan ilişkisini bir bütün olarak inceleyen bilim dalıdır (Zimmerman, 1964). Bunun yanında sosyoloji, insanlar arası ilişkilerin bilimsel olarak incelenmesidir (Fichter, 1971). Dolayısıyla insan zümresi denilen insanların örgütlü olarak bir araya gelmelerinden oluşan zümreleri ve zümreler içinde gelişen olayları incelemek sosyolojinin temel görevidir (Descamps, 1933). Çünkü sosyoloji, insanı anlamak için verimli kaynaklar bulmuş ve hatta bulmaya devam eden bir bilim olduğu için toplumları oluşturan düşünce öğelerinin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır (Eyuboğlu, 1990). Bu yardımcı olma konusunda sosyoloji, kişilerin tavır ve davranışlarını inceler (Giddens, 1982). Bu nedenle sosyoloğun karşılaştığı en büyük güçlük, konusu olan toplumu ve onun tüm ilişkilerini kendi önünde, kendi dışında ve gerçek içinde sınırlandırılmış olarak tüm nesnellikleriyle kavrayıp kavrayamamasıdır (Ergun, 1995). Dolayısıyla sosyoloji, gündelik yaşam pratiklerini inceleyen bir bilim dalıdır. Bu bağlamda spor sosyolojisi, sosyolojinin ilkelerinin ve uygulamalarının spor ortamlarına uyarlamasıdır. Buna göre sosyolojinin bir alt dalı olarak spor sosyolojisi, spor insanlarının spor ortamlarındaki gündelik yaşam pratiklerini inceleyen bir bilim dalıdır.

Sosyoloji, insan üzerinde baskı yapan toplum içindeki sorun, anlaşmazlık ve çatışmaları kendisine konu edindiği için eleştirel bir karaktere sahiptir (Giddens, 1982). Çünkü toplum bireylerin matematiksel toplamı değil, bu toplamdaki daima daha fazla bir şeydir. Bireyler arasındaki her türlü etkileşim için son açıklayıcı veya belirleyici toplumdur (Arslan, 1992). Toplumdaki ortak irade, bireysel iradelerin bir toplamı değildir ve bu irade olmadıkça toplum denilen zümre ortaya çıkamaz (Descamps, 1933). Bu nedenle sosyolog, kişiler üzerinde de uzmanlaşmıştır (Fichter, 1971). Örneğin spor sosyoloğu Jay Coakley, performansı arttıran ve rekabet sınırlarını zorlayan alkol ve madde kullanımı gibi uygulamalar için “pozitif sapma” deyimini kullanmış ve bu uygulamaların görülme sıklığının artışından bahsetmiştir (Coakley, 2016). Voleybol takımındaki üç sporcunun izin gününü birlikte geçirmek istemeleri bir başka örnek olarak ele alınabilir. Bu izin gününde özgür insanlar olarak voleybolculardan biri denize, diğeri dağa ve bir diğeri kafeteryaya gitmek isterse bir arkadaş topluluğu meydana gelemez. Dolayısıyla günümüzde insanı ilgilendiren her şey sosyolojinin konusudur. Sosyolog, insanla ilgili her sorunu ayrıntılı bir şekilde incelemeye çalışır. Bu nedenle sosyoloji, insan davranışlarını meydana getiren duygu ve düşünceleri de ortaya çıkarmaya çalışır.

Kişinin herhangi bir sosyal konu hakkındaki anlayışını geliştirebilmesinin en temel yolu, sosyolojik yayınları incelemesidir (Bilgiseven, 1994). Çünkü sosyoloji biliminin düalist görevi; zihin alanınca belirlenen ideal insan davranışları ile güdülerin belirlediği gerçek insan davranışlarını incelemektir (Arslan, 1992). Buna göre sosyoloji araştırmaları, herkesin bir dereceye kadar farkında olduğu toplumsal sorunları araştırarak bunlar üzerinde dikkatlerin yoğunlaşmasını sağlamakta ve böylece bu sorunların

ne ölçüde temel sorunlar olduğunu gözler önüne sermektedir (Giddens, 1982). Bu bağlamda, sosyolojinin tüm dallarının ortak bir konusu vardır, o da toplum ve toplumda yaşayan insanlardır (Ergun, 1995). Dolayısıyla spor sosyolojisinin de konusu, spor toplumu ve spor toplumunda yer alan spor insanların duygu, düşünce ve davranışlarıdır.

İnsan birlikteliğine katkıda bulunan ve yarar sağlayan veya ondan çıkarılan her sonuç sosyolojiktir (Fichter, 1971). Çünkü kişileri topluma bağlayan ilişkileri sorgulamak, kişilerden her birinin bütünüyle yaşayışını sorgulamak demektir. Kişiyi topluma bağlayan ve kişiyi toplumla birleştiren ilişkiyi yok saymak, kişinin bütünüyle yaşayışını yok saymak demektir (Ergun, 1991). Bu bağlamda bir spor toplumunun genel özelliklerinin incelenmesi işleminden önce, spor insanların oluşturduğu kulüp, federasyon, dernek ve sendika gibi küçük birliktelikleri ele alınmalıdır. Örneğin, sosyal kuruluş olarak bir spor kulübü, spor insanların karşılıklı ödev ve hakları belirli bir biçimde anlamaları demektir.

Sosyoloji, insana ait davranışları araştırarak gözlenebilen konularla ilgilenir, saha araştırmalarına dayanır, olgulara anlam kazandıracak kurumları ve genellemeleri formüle etmeye çalışır (Giddens, 1982). Çünkü sosyoloji, sosyal tutuma yani tavır ve davranışa yönelik bir bilimsel yaklaşımdır (Fichter, 1971). Bu nedenle Türkiye'nin ikinci Halkbilim Kürsüsünün kurucusu olan Profesör Sedat Veyis Örnek'e göre bilgi ve becerilerini halka sunan öğretmen, doktor, veteriner, yönetici, tarım uzmanı, sosyolog, psikolog ve felsefeci gibi her meslekten görevliler, kültürdeki işlev ve değişimleri bilerek kurumları iyi tanımalı, halkın yapısal özelliklerini, tepkilerini ve eğilimlerini öğrenmelidir (Ergun, 1991). Örneğin, incelenmek istenilen spor toplumunu oluşturan öğelerden biri olan sporcuların çözümlemeli gözlem yoluyla araştırılması spor sosyolojisi araştırmalarının bir yoludur.

Bilimin sosyolojik açıdan incelenmesi, hem bilimi hem de bilimi uygulayanları içerdiği için uygulayıcılar arasındaki toplumsal ilişkiler, iletişim ağları, ödül sistemi gibi gündelik yaşam etkinlikleri temelinde bilimde yaşananları kapsamaktadır (Woolgar, 1988). Bu kapsamdan dolayı sosyoloji, insanların davranışlarını, insan teklerinin özgür seçimleriyle değil eşyanın doğasından oluşan yasalarla açıklamaktadır (Bayet, 1982). Bu bağlamda spor sosyolojisi de sadece sporun sosyolojik boyutunu kuramsal ve kavramsal temelde incelemeyi, aynı zamanda spor ile ilgili bilgileri spor ortamlarında uygulayan uygulamacıları da inceler. Örneğin, spor felsefecisi, spor psikoloğu, spor sosyoloğu, mental antrenör, spor psikolojisi danışmanı, mentor veya zihinsel performans antrenörü gibi çeşitli isimlendirmeler adı altında sporun psikososyolojik boyutlarını içeren uygulama çalışmalarını yapanların birbirleriyle olan ilişkileri ve iletişimleri, dernekleşme gibi örgütlenmeleri, ödül sistemi gibi etkileşimleri spor bilimlerinin sosyolojik açıdan incelenmesidir.

Psikoloji ve Spor Psikolojisi

Psikoloji; algılama, düşünme, duygulanma ve irade gibi içsel eylemlerin kişinin hayatında karşılaştığı zorlukları ve sorunları çözmede ne tür bir katkısının olacağını açıklayan bir bilim dalıdır (Köse & Ayten, 2012). Bu bağlamda psikoloji sadece bedeni, akli ve tını değil, aynı zamanda kültürü ve içinde yaşanan çevresel şartları da içermelidir (Estes, 2008). Bu nedenle gerçek psikoloji, hem fizyoloji hem de sosyoloji üzerinde temellenen psikolojidir (Ergun, 1995). Bu özelliği ile psikoloji, bir taraftan biyoloji ve tıp, diğer taraftan sosyoloji ve felsefeyi de kendi alanına çekmektedir. Bundan dolayı psikoloji, çok disiplinli bir bilim dalı olarak tam anlamıyla kimliğini kazanmış sayılamaz (Adasal, 1977). Örneğin MERS salgınından sonra Güney Kore toplumunda en çok görülen psikolojik rahatsızlıklar travma sonrası stres bozukluğu ve depresif bozukluklar olarak belirlenmiştir (Lee ve ark., 2018). Fakat her sosyal gerçeklik biyoloji, fizik, kimya veya psikolojinin terimlerine indirgenemez (Fichter, 1971). Çünkü toplum ve kültür tüm bu bilim dallarının üstünde yer alan birer olgudur.

Dünya Sağlık Örgütü, sağlıklı insanı sadece hastalık ve sakatlık gibi rahatsızlığı olmayan insan olarak değil fiziksel, ruhsal, sosyal olarak iyi durumda olan insan şeklinde tanımlamaktadır (Rosdahl, 1995). Bu tanımdaki öznel iyi oluş, bireylerin yaşamlarını bilişsel ve duygusal olarak nasıl değerlendirdikleri olarak kabul edilmektedir (Diener, 2000). Duygular, insanın ruhsal durumunu olumlu veya olumsuz şekilde etkileyerek yargılarını değiştiren, üzüntü ya da hoşnutluğun eşlik ettiği öfke, acıma, korku ve benzerleriyle bunların zıtları gibi şeylerdir (Aristoteles, 2022). Öznel iyi oluş, olumlu duyguların çok yaşanması ve olumsuz duyguların az yaşanması ile oluşan genel bir memnun olma durumu yani hayatı yaşamaktan doyum alma olarak anlaşılmaktadır (Myers & Diener, 1995). Duygusal anlamda insanların kendilerini nasıl hissettiklerinden bahsederken onların psikolojilerinden ve psikolojik durumlarından söz edilmektedir (Bacanlı, 2015). Bu bağlamda klinik psikoloji, duygusal bozukluklara tanı koyar ve onları psikoterapi ile tedavi eder (Morgan, 1977). Burada dikkat edilmesi gereken en önemli konu, psikolojik uygulamanın katkısının sınırlarını iyi bilmek ve yersiz hayallere kapılmamaktır (Başer, 1986). Çünkü psikoloji, insan ruhunun çeşitli tepkileri ve toplum içinde psikososyolojik ilişkiler ile ilgilenir (Adasal, 1977). Örneğin, kişide zayıf bir özgüven doğuştan gelmeyip hayat boyu oluştuğu için özgüvenin zayıf olmasına neden olan bozgunları; baskıcı eğitim (sosyolojik), engellenmiş cinsellik (psikolojik), toplumsal yapı (sosyolojik), engellenmiş gelişme (psikolojik), insanlarla ilişkilerde yaşanan bozgunlar (sosyolojik) olmak üzere beş alt psikososyolojik bölümde ele alabiliriz (Lauster, 2010).

Spor psikolojisi, psikolojinin ilkelerinin ve uygulamalarının spor ortamlarına uyarlanmasıdır. Buna göre psikolojinin bir alt dalı olarak spor psikolojisi, spor insanların spor ortamlarındaki gündelik yaşam pratiklerini psikolojik açıdan inceleyen bir bilim dalıdır. Örneğin, psikoloji biliminin ilk ekollerinden olan Davranışçı Psikoloji, gözlenebilen insan davranışlarını üzerine yoğunlaşmıştır. Bu durum psikolojinin temel ilgi alanı olan insan duygularından uzaklaşmasına neden olmuştur. Dolayısıyla psikolojinin asıl araştırma alanı olan ve insanın temel fonksiyonlarından olan sevgi, vicdan, istek, nefret, öfke, korku ve kaygı gibi duygulara yoğunlaşması gerektiğini savunan Abraham Maslow, C. G. Jung, S. Freud, Erich Fromm, Alfred Adler, Karen Horney ve Victor Frankl gibi psikologlar ortaya çıkmıştır. Duyguların yanında psikoloji bilimi insan ile ilgili sinir sistemi, duyu, algı, öğrenme, bellek, zekâ ve kişilik gibi çeşitli konularla ilgilenmektedir.

Performansı etkileyen psikolojik faktörler, genellikle sporcunun kişiliği ve motivasyonundan kaynaklanmaktadır (Başer, 1986). Örneğin sporcu, kendisini de şaşırtan bir şey yapmışsa ve bu harekete itenin ne olduğunu kendisine soruyorsa, davranışının ardındaki gerçek güdüyü (motifi) ortaya çıkarmak için vicdanını rahatsız eden güdüye ve ona eşlik eden titiz güce gerek duyar. Ancak o zaman, eylemlerini hangi güdülerin belirlediğini görebilir (Jung, 1938). Performansı etkileyen psikolojik faktörlerin etki mekanizmalarını daha iyi anlayabilmek için sinir sisteminin yapısını ve işleyişini bilmek gerekmektedir. Çünkü tüm psikolojik süreçler, sinir sistemi içinde meydana gelmektedir (Başer, 1986). Örneğin her duygu gibi korku duygusu da kronik hale geldiğinde ve var olan durumla orantısız olduğunda zarar verici olur ve birçok psikolojik rahatsızlığın gelişimini tetikleyebilir (Garcia, 2017). Sporda da aynı şekilde kaybedilen bir karşılaşmanın sonuna doğru kaybetme korku duygusu oldukça yoğun deneyimlenebilir. Bu durum, sporcuda maçtan sonraki yaşanacaklarına dair kaygı durumunu artırabilir veya önceden var olan psikolojik belirtilerin yoğunlaşmasına neden olabilir. Bu bağlamda, bir spor insanı için “neye inanmaktadır?, neye güvenmektedir?, neyi istemektedir?, neyden korkmaktadır?, neden korkmaktadır?, neden mutlu olmaktadır?” gibi duygu temelli soruların yanıtlarının aranıp bulunması spor psikolojisinin temel görevlerindendir.

Spor Sosyolojisi ve Spor Psikolojisi Ayrı Birer Alan Mı?

Tarihsel Arka Plan

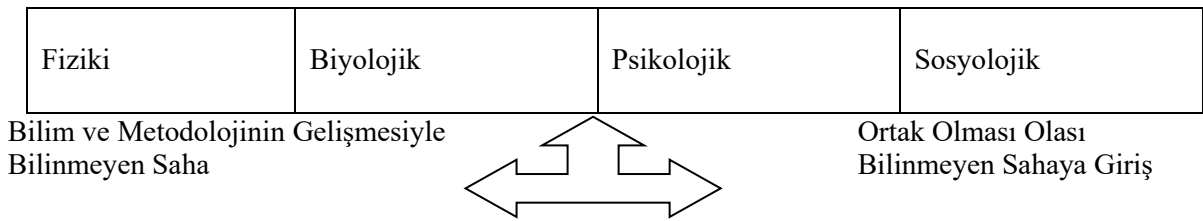
Bilim geleceğin önceden görülmesi için daha önceden yapılmış bir gözlemin kullanılmasıyla başlar. Buna göre kültürü oluşturma ve geliştirme işine girildiğinde gerek bilim esprisi, gerekse bilim performansı insanın makul davranışında önceden var olmalıdır (Malinowski, 1990). Nedenleri gözlemlemek ve araştırmak tek bir bilime mi yoksa birden fazla bilime mi aittir? (Aristoteles, 2016) sorusunun yanıtı, tüm bilimler dayanışma içindedir ve birbirlerinin yardımcılarıdır. Bu nedenle her türlü bölümlenme ve ayırıştırma gerilemeye neden olur (Halkin, 2014). Buna rağmen kurulmaya başladıkları dönemden itibaren sosyoloji ile psikoloji haksız yere birbirine karşı cephe aldı. Oysaki bu iki bilim dalı, antropoloji çalışmalarına dayandıkça bu zıtlığın gereksiz olduğu anlaşıldı ve sosyoloji ile psikoloji birbirini tamamlamaya başladı. Örneğin sosyal psikoloji, sosyoloji ile psikoloji arasındaki karşılıklı ilişkiyi ortaya koydu (Ülken, 1983). Çünkü insanlar, en eski toplumlardan en modern toplumlara kadar kişiler ve topluluklar olarak birbirleriyle sürekli ilişkilerde bulundukları için sosyoloji ile psikoloji arasındaki yakın bağlilik çok açık ve önemlidir (Adasal, 1977).

Sosyoloji ve psikoloji arasında bir iş birliğinin doğmasına olanak veren bu durumun temel nedeni, Amerikalı sosyal bilimcilerin, iki bilim arasında Avrupalı meslektaşları gibi hiyerarşik bir üstünlük aramaya değil, aksine bütünleşmeye yönelmeleridir (Tolan, 1975). Örneğin Alman sosyolog Ferdinand Tönnies (1855-1936), 1906 yılında Psikolojik ve Sosyolojik Bir Bakış Açısıyla Felsefi Terminoloji adında bir eser yazmıştır (Tönnies, 1906). Yine Almanya’da 1923 yılında, Toplumsal Araştırma Enstitüsü’nün bir düşünce akımı olarak ifade edilen ve Max Horkheimer, Theodor W. Adorno, Friedrich Pollock, Herbert Marcuse, Walter Benjamin, Erich Fromm ve Wilhelm Reich gibi felsefe, sosyoloji ve psikoloji alanlarında kuramsal ve deneysel çalışmalar yapan sıra dışı yetenekleri bir araya getiren Frankfurt Okulu kuruldu (Parker & Spears, 1996). Bu okula göre psikolojik değişkenlerin yeri, farklı sosyolojik değişkenler arasında orta bir yerdedir ki temsilcilerinden olan E.Fromm’a göre ekonomi, ailenin biçimi, işlevini ve çocuk yetiştirme uygulamalarını etkiler. Buradan da kişiliği etkilemiş olur. Kişilik de sonradan toplumsal süreçleri etkiler (Tezcan, 1997). Dolayısıyla kişilik gelişmesi, birbirine sıkı olarak bağlı biyolojik ve kalıtsal psikolojik temeller ile sosyal çevreye ait sosyolojik temellere dayalı etkenler grubunun etkileşimi ile olmaktadır (Özbek, 1971).

Bir başka örnek ise Jean Piaget (1896-1980)’tir. Kendisi psikoloji ve sosyoloji kürsülerinde çalışmış ve eserlerinden bazılarını sosyal psikoloji ile ilgili yazmıştır (Jahoda, 2007). 1970’lerden itibaren filozoflar, sosyologlar ve psikologlar toplumsal kurallar tarafından yönetilen çevreye dikkatlerini verdikleri için bazı toplulukların bir duyguya başka topluluklardan daha fazla değer verdiklerini veya hiç değer vermediklerini anladılar (Rosenwein & Cristiani, 2018). Bu konuyla bağlantılı olarak değerleri incelemekten kaçınan bazı sosyal bilimciler, değerlerin sosyal bilim çalışmasının dışında psikolojik ve etik olgu olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ancak günümüzde, değerlerin önemli bir sosyal olgu olduğu ve sadece psikolojik değil, aynı zamanda sosyolojik açıdan incelenmesi gerektiği kabul edilmektedir (Fichter, 1971). Çünkü sosyoloji, birey ile toplum arasında kurulan ilişkileri incelemekle işe başlar (Ergun, 1991). Örneğin sapkınlık olarak bilinen inanç ve uygulamalardan sapma olgusu hem psikologların hem de sosyologların ilgisini çekmektedir (Morgan, 1977). Stres de böyle bir özelliğe sahiptir. Örneğin, uzun yıllar osteopat olarak çalışmış ve Avrupa’da çeşitli sağlık ve bütünsel konularda dersler ve konferanslar vermiş Profesör Donald Norfolk, stres ile ilgili yazdığı kitabında, stres konusundaki çalışmaların çoğunun bilimsel bir terminoloji yapıldığı için doktorları, psikologları ve sosyologları ilgilendirdiğini belirtmiştir (Norfolk, 1977).

Bilim Felsefesi Açısından Yaklaşım

Varlık âlemi denilen tek bir gerçekliğin yüzeyde somut bir şekilde farklı ama temelde ortak olan bazı konulara ve kuvvetlere bağlı olduğunu veya olmadığını kesin bir şekilde iddia edemeyiz. Çünkü fiziksel, biyolojik, psikolojik ve sosyolojik gerçekliklerin kendi içlerinde bile, yüzeyde farklı olan ve bir zamanlar ayrı araştırma yöntemlerine muhtaç farklı gerçeklikler zannedilen sahalarının, bugün, aynı gerçekliğin birbirini tamamlayan ikincil ve yan sahaları olduğu anlaşılmıştır (Bilgiseven, 1994). Yani gerçeğe ulaşmak için olayların bir yanını veya görünüşünü bilmek veya kontrol etmek yeterli olmaz (Tanyol, 1970). Çünkü çeşitli bilimler tarafından araştırılan olgular arasında kesin sınırlar bulunmadığı için belirli bir olay pek çok bilimin alanına girebileceğinden, bir bilim daha önce başka bir bilim tarafından incelenmiş bir olayla ilgilenirse o bilimin ulaştığı sonuçlara başvurmak zorundadır (Descamps, 1933). Şekil 2’de bu durum anlatılmaktadır. Dolayısıyla aynı durum, spor sosyolojisi ve spor psikolojisi için de geçerlidir.

Şekil 2. Aynı temele ortak olması olası farklı gerçeklikler (Bilgiseven, 1994)

Önemli entelektüel oluşumlar, geleneksel olarak belirlenmiş sınırları, çaprazlamasına keserek bir disiplinler arası eleştiri temeli sağlamaktadır (Woolgar, 1988). Buna göre, araştırma yöntemlerindeki bazı farklılıklara ve araştırılan alanların farklı görünüşüne karşılık, tüm bu farklılıklar spor sosyolojisi ve spor psikolojisi için aynı gerçekliğin değişik yüzleridir. Bu gerçeklik ise insandır. Tolstoy (2018)’a göre sosyoloji ve psikoloji insan yaşamının sorularını çözmeye çalışan bilimlerdenidir. Günümüzde Toplumsal Bilimler adı altında toplayabileceğimiz bilgi dallarından olan sosyoloji ve psikolojinin gerçekte tek bir bilim olarak kabul edilebilmesinin nedeni, bu iki bilim alanının konusunun insan davranışı olmasıdır (Saran, 1992). Buna göre sosyoloji ve psikoloji aynı çekirdekte toplanır (Adasal, 1979). Fakat buna rağmen sosyoloji ve psikoloji, birbirlerinden uzak kalmış ve bu mesafeyi kısaltmaktan bilinçli olarak kaçınmış iki dargın toplum bilim dalı olarak gelişmiştir (Tolan, 1975). Oysaki Émile Durkheim’in uzun yıllar önce açıkladığı ve sosyal bilimcilerin her fırsatta belirttiği gibi bir kişinin belli bir şekilde davranmasına etki eden faktörler hem sosyolojik, hem de psikolojiktir (Begel ve Burton, 1999). Örneğin, askeri birlikler gençlik döneminin başında, aynı amaç ve terbiye için gelen gençlerin toplandığı psikososyolojik birliklerdir (Adasal, 1979). Aynı durum sporda da geçerlidir. Spor takımları aynı amaç ve hedef için bir araya gelen sporcuların toplandığı psikososyolojik birliklerdir.

İnsan, karmaşık bir varlıktır. Hangi konuda olursa olsun tekdüze yaklaşım, çözüm elde etmede yetersiz kalmaktadır. Örneğin depresyonun tedavisinde hem biyolojik (ilaç tedavisi), hem psikolojik (bireysel psikoterapiler), hem de sosyolojik (aile, evlilik ve iş ile ilgili çözümlemeler) destek, tedavinin başarılı olması için gereklidir (Çoban, 2005). Bu nedenle çok değişkenlilik kavramını dikkate almamak kuramsal indirgemecilikle sonuçlanabilir (Gedo & Goldberg, 1994). Toplumsal olgular da karmaşık ve karışıktır. Bu nedenle toplumsal yaşamı inceleyenler tek yönlü olmamalı ve toplumsal olguları tek boyuta indirgemeye çalışmamalıdır. (Gökalp, 2006). Bu durum spor ortamları için de geçerlidir. Çünkü tek bir sporcu veya bir grup sporcu ile ilgili herhangi bir tartışma, bu kişi veya kişilerin pek çok noktada etkili olan psikososyolojik gelişim süreçleri bağlamında ele alınmalıdır (Begel & Burton, 2017). Buna göre sporcular başta olmak üzere spor insanlarına verilecek olan danışmanlık hizmeti, psikolojik ve sosyolojik boyutları olan bir çalışma olmalıdır. Bu birlikteliğin sonucu olarak duygu, düşünce ve

davranış değişimi ile gelişimini hedefleyen danışmanlık hizmetine Psikolojik Beceri Antrenmanı değil de Psikososyal (Psikolojik ve Sosyolojik) Beceri Antrenmanı denilmesi uygun olacaktır (Afacan, 2021). Dolayısıyla spor sosyolojisi ve spor psikolojisi dallarının temel konusu, spor insanları olduğu için sporun sosyolojik ve psikolojik boyutları ile ilgilenen ve danışmanlık hizmeti veren bir bilim insanı, spor insanları ile ilgili sorular sorar, onların nasıl davrandıklarını gözlemler ve bazen sportif yaşamın çeşitli formlarına katılırlar. Bu bağlamda psikolojik indirgeme denilen psikolojizm ile sosyolojik indirgeme denilen sosyolojizm insan ve insanlar hakkındaki gerçeklikleri anlama konusunda adeta bir tuzak görünümündedir.

Sosyoloji ve psikoloji, bölünemeyen bir gerçekliğin farklı yüzleri ile ilgilidir. Kişiler, birbirleri ile olan ilişkilerinden ayrı olarak anlaşılamazlar. Bu nedenle cemiyeti inceleyen bir araştırmacı aynı zamanda psikoloji öğrencisi iken, kişinin psikolojisini incelerken de sosyoloji öğrencisi durumundadır (MacIver & Page, 1969). Örneğin sosyolog, belli bir kültüre ait toplumun yapısı konusunda, psikiyatrist ise bir nevrotik kişinin yapısı konusunda bilgi verdiği için kültürel eğilimlerin niteliği ile bireysel çatışmaların niteliği arasındaki ilişkiyi anlama konusundaki zorluğu aşmanın yolu işbirliğinden geçer (Horney, 1964). Çünkü psikiyatri, insanın davranış ve uyum bozukluklarını inceleyen bir bilim dalı olduğu için sosyal ve insan bilimleri arasında yer almaktadır. Bu görüş açısından psikiyatri, duygusal kaynaklı hastalıklar ve sosyal davranışların kökeni, teşhisi, tedavisi ve korunma yolları ile ilgilenen bir tıp dalıdır (Songar, 1980). Bu bağlamda insan ilişkilerinde doğruya yakın bir ‘anlama’ mümkün olduğundan dolayı, insana ilişkin bilgiler ‘mutlak doğrular’ olarak değil, faydalı ve faydalı olduğu ispatlanmış ‘eksik doğrular’ olarak kabul edilir (Güleç, 2006). Bu nedenle Psikiyatri Profesörü Yusuf Savaşır, Türk toplum yapısına ve Türk insanına göre bir psikiyatri, bir ruh sağlığı bilimi oluşturmak ve geliştirmek gerekir derken bu önerisiyle kendi toplum ve kültür yapımızı, kendi insanımızı keşfetmeye çalışalım çağrısını yapmıştır (Ergun, 1991). Sporda da antrenman veya maç performansı konusunda sıkıntı yaşayan sporcular, ihmal edilmiş kişisel (psikolojik) veya kişilerarası (sosyolojik) sorunlarını araştırıp çözmekten ve bu sorunlarla ilgili değişiklik yapmaktan fayda görebilir (Begel & Burton, 2017). Sonuçta sıkıntı, bir taraftan sanatçılara konu ve malzeme olurken, diğer taraftan psikologlar, sosyologlar ve hekimler ona çare bulmaya çalışmaktadır (Songar, 1980). Bir başka örnek olarak ise sporda kaygıyı açıklamanın psikolojik bakış olduğunu, kaygının neyi temsil ettiğini açıklamanın sosyolojik bakış olduğunu ifade etmek gerekir. Dolayısıyla spor sosyolojisi ve spor psikolojisi, aynı madalyonun iki yüzüdür. Spor toplumunu inceleyen bir spor bilimci aynı zamanda spor psikolojisi araştırmacısı iken, spor insanının psikolojisini incelerken de spor sosyolojisi araştırmacısıdır.

Gerçekliklerin tekliği ve bütünlüğünü görmezlikten gelen bilim insanı, bir uzmanlık körlüğü içinde kaldığı için gerçek bir âlim olamaz (Bilgiseven, 1982). Sosyoloji profesörü Amiran Kurtkan Bilgiseven (1926-2005)’nin bu ifadesinden hareketle spor insanları ile ilgili gerçekliklerin tekliği ve bütünlüğünü görmezlikten gelen spor bilimci, sadece spor psikolojisi veya sadece spor sosyolojisi alanında çalışmalar yaparsa bir uzmanlık körlüğü içinde kalacağı için gerçek bir âlim yani gerçek bir bilim insanı olamaz. Örneğin, bir spor toplumu sosyolojik anlamda baştan aşağı düzensiz ve çarpık ise istisna olarak düzenli ve doğru kalmış birkaç kişinin psikolojik anlamda incelenmesiyle bilimsel açıdan pek bir yarar elde edilemez.

Uygulamadaki Yansımalar

Sosyolojinin gelişimini sadece sosyoloji dalındaki gelişmelerle sınırlamak gerçekçi olmaz (Kayalı, 1994). Çünkü sosyoloji ve sosyolojinin tüm dalları, toplum ve insan gerçeğini tek başına açıklamaya yetmediği için sürekli olarak öteki insan bilimlerine başvururlar. Örneğin, bilinç ve bilinçlenme kavramları psikolojik gerçekleri gösterdiği için, bir araştırmacı sosyolojinin konularından olan sınıf bilinci kavramını açıklamaya başlamadan önce bu kavramları psikolojiden öğrenmek zorundadır

(Ergun, 1995). Sadece psikoloji değil, tüm disiplinler sosyolojinin gelişmesine bilgi katmışlardır (Fisher & Strauss, 1997). Aynı durum spor sosyolojisi için de geçerlidir. Örneğin antrenörlerin sınıf veya meslek bilincini araştırmak isteyen bir araştırmacı bu kavramların psikoloji bilimindeki karşılığını bilmek zorundadır.

Sosyoloji; toplumu ve yapısını, toplumsal süreçleri, toplumsal evrimin yasalarını ve güçlerini, düşünce ve dünya görüşlerinin çatışmasını, toplum içindeki insan iradesini inceler (Ergun, 1995). Bu nedenle bilim insanlarına göre engellenme, korku, kaygı, güvensizlik ve yalnızlığa karşı çare ve çözüm arayan insanlar, topluluk hedefine ulaşmaya çalışmaktadır. Çünkü özgürlük modern insanı korkutmuş, bireycilik yabancılaşma getirmiş ve bağımsızlık sosyal güvenliği zedelemiştir (Fichter, 1971). Buna göre “Yumurta mı tavuktan, tavuk mu yumurtadan?” sorusu ne ise “Birey mi topluluk içindir, yoksa topluluk mu birey için?” sorusu öyledir. Tavuksuz yumurta ve yumurtasız tavuk olamadığı gibi cemiysiz birey ve bireysiz cemiyyet düşünülemez. Bu nedenle insan konusunu incelerken her topluluk olayını bireyi gözden uzak tutmayarak ve her bireysel konuyu topluluk dışı etmeyerek incelemek gerekir (Yücel, 2011) ki sembolik etkileşimciler de bireyin toplumdan, toplumun da bireyden ayrılamayacağını öne sürmektedirler (Kızılcık, 1996). Örneğin sporcunun transfer işi bir sosyal olaydır. Çünkü insanların bulunduğu spor kulüplerinde bu transfer işi meydana gelir ve spor kulüplerini etkiler.

İnsan bilimleri bir bütün olduğu için toplumsal araştırmalarda sosyoloji bilimi, psikolojiye başvurmak zorundadır. Bireysel duygu ve bilinç bilimi olan psikoloji, bilincin öğelerinin veya bu öğeler grubunun çözümlenmesinde elde ettiği bulgu ve ilerlemelerle sosyolojinin gelişmesine yardımcı olmaktadır (Ergun, 1984). Bu nedenle sosyoloji ve psikoloji arasındaki somut mikro toplumsal gerçekler düzeyinde gelişen işbirliği, son yıllarda iş psikolojisi, sanayi sosyolojisi, işletmecilik ve reklamcılık gibi alanlara yayılmıştır (Tolan, 1975). Bu alanlar arasında spor sosyolojisi ve spor psikolojisi de yer almaktadır.

Spor psikiyatrisinin gelişiminin öncülerinden olan Dr. Daniel Begel, kitabının Türkçe baskısında yazdığı önsözde, kitabın sporcuların içinde yetiştiği biyopsikososyal düzeni okuyuculara tanıttığını ifade etmiştir (Begel & Burton, 2017). Çünkü insan, bir topluluğa karıştığı andan itibaren kişisel kimliğini kaybeder (Adas, 1979). Bu nedenle insanın psikolojik tutumları sosyal davranışı üzerinde etkilidir (Fichter, 1971). Örneğin, risk sosyolojisi ile ilgili çalışma yapanların çoğu, riskin gelişimini bilgideki ilerlemelere bağladıkları için bilginin artması ile risk duygusu arasında yakın bir ilişkinin bulunduğunu savunmaktadır (Furedi, 1997). Bu bağlamda bir spor toplumunu risk toplumu olarak kabul etmek için sosyolojinin ve psikolojinin kavramlarından, kuramlarından ve verilerinden faydalanmak gerekmektedir. Dolayısıyla spor insanı ile ilgili her türlü konu araştırılırken spor toplumunu veya spor insanının kendisini yok saymak metodolojik ve bilimsel anlayış anlamında büyük bir hata yapmaktır. Bu bağlamda spor psikolojisi de spor insanlarının bilinçlerinin öğelerinin ve bu öğeler grubunun çözümlenmesinde elde ettiği bulgu ve ilerlemelerle spor sosyolojisinin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Çünkü spor sosyolojisi, spor insanlarının oluşturduğu takım, kulüp, federasyon veya festival gibi organizasyonlardaki insan birlikteliğinin gerçeği üzerine odaklanır.

İnsan ilişkileri ile ilgili sorunlarda ve konularda farklı bakış açıları her zaman bulunmaktadır (Chapman, 1988). Buna rağmen ilişki kavramını, kişi ve grubun karşılıklı etki ve tepkisine indirgeyen, toplumsal yaşantının kişilerarası veya gruplar arası ilişkiler yoluyla düzenlendiğini öneren sosyologlar, sahte ve yetersiz psikologlardır (Ergun, 1995). Örneğin, grup yaşamının sosyolojik açıdan incelenmesi, grup yaşamının sosyolojik yorumu ile birlikte gitmelidir (Fichter, 1971). Bu konuda Sosyometri Tekniği yol gösterici bir özelliğe sahiptir. Çünkü kişiler arası ilişkileri anlamak ve açıklamak için geliştirilen Sosyometrik Test, gruptaki bireylerin tavır ve davranışlarını yani tutumlarını ölçümler (Sanderson, 1943). 1942’de ilk Sosyometrik Enstitüsünün kurulmasından sonra 1952’de Sorbonne Üniversitesinde Psiko-sosyoloji’de Sosyometrik Deney Laboratuvarı açılarak sosyometrinin küçük gruplar sosyolojisinin

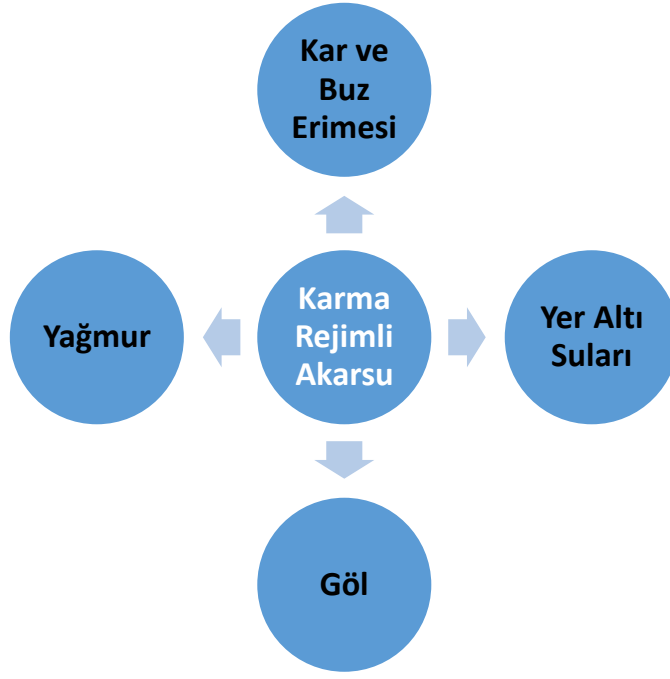
(mikrososyoloji) akademik ve entelektüel olarak kurumlaşmasında yol alınmıştır (Moreno, 1952). Böylece sosyometri, mikrososyolojik çalışmalarda kullanılabilecek bir teknik olarak ortaya çıkmıştır.

Sosyometri tekniğini, psikologlar psikodrama olarak geliştirerek uygulamaktadır. Çünkü Psikodrama terapatik/tedavi edici tiyatrodur. İnsanlar bu tiyatrodaki kurgulanmış/inşa edilmiş sahnede günlük hayatın donuk örüntülerinden, sıradanlığın direncinden ve engellerinden azade bir şekilde kendi problemlerini ve hayatlarını deneysel düzlemde yaşarlar (Moreno, 1940). Bu nedenle kendiliğindenlik ve yaratıcılık, sosyometrinin kuramsal temelini oluştururken bir başlangıç noktası, kişilerin kendiliğindenliğini artırmak amacıyla psikodrama uygulandığı zaman ise ulaşılmak istenen bir hedef olmaktadır (Dökmen, 2007). Buna göre örneğin, takım sporlarındaki grup yaşamları ve insanlar arası ilişkiler incelenirken sosyoloji ve psikoloji ile onların alt dallarından olan spor sosyolojisi ve spor psikolojisinden yararlanmak gerekir. Böyle bir durumda mikrososyoloji özellikle dikkate alınmalıdır.

Eğitim Politikası ve Müfredat Eleştirisi

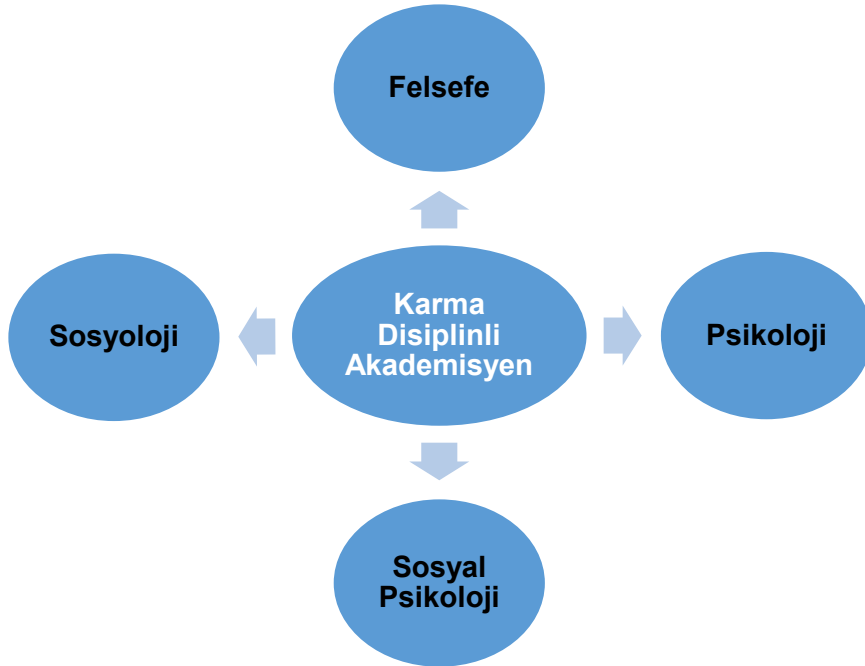
Önemli olan farklı alanlarda çalışmak olduğu için kariyerlerini geliştirmek isteyen bilim insanları, tek bir disiplini aşan araştırma konuları seçerek disiplinler arası ve işbirliğine dayalı araştırma konularını değerlendirmelidir (Hernon & Schwartz, 2015). Günümüzde başarı kavramı, tek bir alanda kalıcı ürünler vermenin ötesinde başka alanlara da yayılan bir eğilim içerdiği için bu eğilimde olmayan kişi, belirli bir alanda nereye varırsa varsın yüzeyselcilik ve tek düzelikten kurtulamaz (Baltaş, 1991). Özellikle insan bilimlerini ele aldığımızda canlı varlıkların hem örgenlik, hem bireylik boyutları olan varlıklar olduğunu görürüz (Bernard, 1865). Örneğin çalışmalarında psikolojinin temel konusu olan duygular ve onların ticarileşmesinden bahsedip duygusal emek kavramını ilk kullanan sosyolog Arlie Russell Hochschild olmuştur (Hochschild, 1983) olmuştur. Böyle net bir örneğe rağmen, Türkiye Futbol Federasyonu tarafından 2013 yılından beri düzenlenen Futbolda Psikolojik Performans Danışmanlığı Sertifikasyonu kurslarına sosyoloji ve felsefe bölüm mezunları alınmamıştır (Afacan, 2024). Oysaki sporda psikososyal alanlarda kariyer yapmak ve yaptığı kariyeri geliştirmek isteyen bir spor bilimci, spor psikolojisi veya spor sosyolojisi gibi tek bir disipline bağlı kalmadan disiplinler arası ve sosyoloji ile psikoloji işbirliğine dayalı araştırma konuları seçmelidir.

Konumuza coğrafyadan bir örnekle devam edebiliriz. Bir akarsu tipi olan karma rejimli akarsu; farklı zamanlarda eriyen karlar, yağmur suları, eriyen buzulların suları, gölden ve yer altı sularından beslenen bir akarsudur. Bu akarsular, sularını topladıkları veya boşalttıkları havzalarda iklimin değişmesi veya yeryüzü şekillerinin değişmesi gibi çeşitli etmenler ile değişikliğe uğrayan akarsulardır (İzbırak, 1978). Bu nedenle bu tip akarsular, şekil 3’de görüldüğü üzere büyük akarsular olarak nitelendirilir.

Şekil 3. Karma Rejimli Akarsu

Dolayısıyla “Davranış ve İnsan Bilimleri” temelinde sporun psikososyolojik boyutu ile ilgilenen bir bilim insanı, karma disiplinli akademisyen olabilir. Çünkü böyle bir akademisyen, tüm bilimlerin kaynağı olan felsefe başta olmak üzere sosyoloji, psikoloji ve sosyal psikoloji bilimlerinin bilgilerinden, kavramlarından ve kuramlarından besleneceği için karma rejimli akarsuların büyük akarsu olarak kabul edilmesi gibi şekil 4’de görüldüğü üzere, karma disiplinli akademisyen olarak da etkili bir bilim insanı olarak kabul edilebilir.

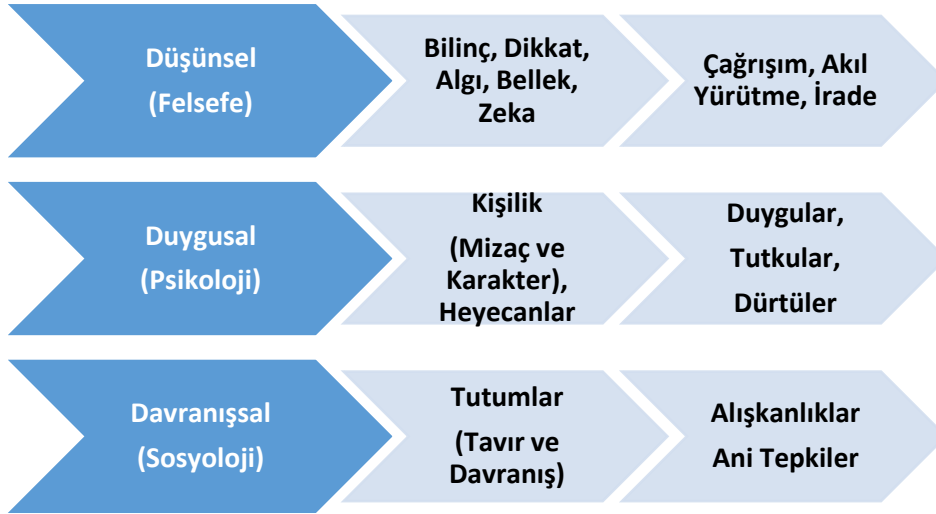
Şekil 4. Karma disiplinli akademisyen

Sadece sporun psikososyolojik boyutu ile ilgilenen karma disiplinli bir akademisyen değil, aynı zamanda eğitim görmüş herkes, bu akademik disiplinlere ait temel düzeyde bilgi sahibi olması gerekir (Fichter, 1971). Örneğin Çekoslovakya’da Emanuel Chalupny (1879-1958), 1910’lu yıllarda psikososyolojik bir deneyleme yöntemini ortaya koymuştur (Descamps, 1933). Günümüzde de profesyonelleşmenin yaygınlaşmasıyla takımlar ve sporcular multidisipliner yaklaşımları benimsemekte ve buna bağlı olarak performanslarını arttırmak için çeşitli spor uzmanlarından destek almaktadırlar (Reid ve ark., 2004). Örneğin takımların disiplinli insanlara gereksinimleri olduğu için insanların üç alanda disiplin geliştirmeleri gerekmektedir. Bunlar felsefik anlamda disiplinli düşünmek, psikolojik anlamda disiplinli duygular, sosyolojik anlamda disiplinli eylemler olarak sınıflandırılmaktadır (Maxwell, 2006). Dolayısıyla bilim, tek bir şey değildir ve çok boyutlu karaktere sahiptir (Woolgar, 1988). Bu çok boyutluluğu, insanın üç durumunun çalışma disiplinlerine göre dağılımı açısından tablo 1’de olduğu gibi göstermek mümkündür (Afacan & Işık Afacan, 2024).

Tablo 1. İnsanın üç durumunun çalışma disiplinlerine göre dağılımı

FELSEFE	SOSYOLOJİ	PSİKOLOJİ
Düşünce	Davranış	Duygu
Davranış	Duygu	Düşünce
Duygu	Düşünce	Davranış

Sportif başarının düşünsel, duygusal ve davranışsal performansların bir bileşiminden kaynaklandığını ifade edebiliriz. Bilim olmamasına rağmen tüm bilimlerin kaynağı olan felsefe ile beraber psikoloji ve sosyolojinin boyutlarını şekil 5’deki gibi gösterebiliriz.

Şekil 5. Sporda psikososyal performansın boyutları

Günümüzde din, bilimin sorgulamasından rahatsız olmakta ve ‘bana inanmayan beni anlayamaz’ demektedir (Aydın, 1990). Oysaki örneğin, İslamiyet’in doğru şekilde anlaşılması için felsefe, sosyoloji ve psikoloji şarttır (Turgut, 1998). Aile de çeşitli bakımlardan inceleme konusu olmuş bir sosyal kurum olduğu için psikoloji ve sosyoloji bilimleri aile üzerine çalışır (Yücel, 2011). Aynı durum spor için de geçerlidir. Çünkü spor da din ve aile gibi toplumun temel kurumlarından biri olduğu için insanlar tarafından doğru şekilde anlaşılması için sporun düşünsel kısmının anlaşılması için felsefe, davranışsal kısmının fark edilmesi için sosyoloji ve duygusal kısmının çözülmesi için psikoloji ve bu alanların uzantısı olan spor felsefesi, spor sosyolojisi ile spor psikolojisi okumak ve bilmek gerekir.

Tartışma ve Sonuç

İnsan doğasını anlamak, tarih boyunca kültürlerin hedefi olduğu ve çözümü güç bir sorun olarak görüldüğü için sadece az sayıda uzmanın ilgileneneceği bir konu değildir (Adler, 2019). Bu nedenle günümüzde çok yönlülüğün istenilmesinin amacı, monotonluğun giderilmesi ve bakış açılarının genişletilmesidir (Köktürk, 2006). Disiplinler arası çalışma yapmak, parçaların incelenmesi sonucunda bütüne ilişkin yargıların verilebilmesi için gereklidir (Kongar, 1995). Çünkü insan bilimleri bir bütün olduğu için iki veya daha fazla insan bilimi sınırında yapılan bilimler arası çalışmalar en verimli olanlarıdır (Ergun, 1995). Örneğin, Türk gençlerinin Hz. Muhammed'e yönelik duygu ve düşüncelerini araştıran bir araştırmada, elde edilen sonuçlar psikolojik ve sosyolojik bakış açıları ile ele alınıp literatürdeki diğer çalışmalarla karşılaştırılmıştır (Düzgüner, 2021). Dolayısıyla insan ve toplum söz konusu olduğunda sosyoloji ve psikolojiyi birbirinden ayırmak bilimsel zihniyet açısından bir gerileme meydana getirir (Afacan, 2020). Bu bağlamda psikolojik durumun kişisel ve sosyolojik durumun kişilerarası olduğu dikkate alındığında sosyoloji ve psikoloji çift anadal (double major) olarak kabul edilmektedir. Ülkemiz için de olması gereken budur. Çünkü bu bilim dalları aynı madalyonun iki yüzüdür. Böyle olduğu için psikoloji, tek bir kişiyi ele alıp incelerken sosyoloji, o tek kişinin diğer insanlarla olan birlikteliğini ele alıp incelemektedir. Yani psikoloji insan kavramı temelinden sosyoloji ise insanlar kavramı temelinden yola çıkmaktadır. Spor da insan birlikteliğinin bir ürünü olduğu için bu tür insan birlikteliği üzerine söylenecek sözlerde spor sosyolojisi önceliğe sahiptir. Bu bağlamda spor bilimleri fakültelerinde de durum böyle olmalıdır. Öğrenciler yüksek lisans ve doktora aşamasında spor sosyolojisi ve spor psikolojisini aynı anda okumalıdır. Böyle bir öğrenim modeli ile yetişen spor bilimciler, sporun psikososyolojik boyutu ile ilgili kendi orijinal yorumlarına kapı aralamaya başlayabilir.

Genel sosyoloji, bir toplumun tümü ve toplumdaki tüm insan ilişkileri için yöntembilimsel ve kuramsal bilgi ile yaklaşımları içerdiği için bu bilgi ve yaklaşımlarla özel gerçeklerin araştırılmasına başlanılmalıdır. Her özel sosyoloji de kısımsal bir gerçeği açıklarken bu kısımsal gerçeği içinde bulunduğu tüm toplumsal gerçekle karşılıklı ilişkilerine göre tümleştirici kılmak zorundadır (Ergun, 1995). Bu nedenle spor bilimleri fakültelerinde spor sosyolojisi dersi okutulmadan önce genel sosyoloji (sosyolojiye giriş) dersi okutulmalıdır. Aynı şekilde spor psikolojisi dersi okutulmadan önce genel psikoloji (psikolojiye giriş) dersi ve spor felsefesi dersi okutulmadan önce genel felsefe (felsefeye giriş) dersi okutulmalıdır. Böylelikle mezunlar, lisans sonrasında sporda psikososyal alanlarda çalışma yapması için şekil 6'da görüldüğü üzere, disiplinler arası çalışma yapmak için yeterince ilgi ve bilgi sahibi olacaktır.

Şekil 6. Felsefe gözlüğünde psikoloji ve sosyoloji birlikteliği (Afacan, 2020).

Dar bir alanın gerekli kıldığı bilgileri edinmek ne geleceği ne de oluşabilecek sorunları görmeye yeter (Eyuboğlu, 1990). Bu nedenle bir tek alanda uzmanlaşmış kişi, hiçbir zaman tam anlamıyla gelişmiş bir medeni insan sayılamaz (Bell, 1938). Örneğin tek bir bilim, karşıtlar olmayan ilkeleri nasıl bilebilir? Bilemez. Çünkü tek bir bilimin söz konusu olması akla uygun değil (Aristoteles, 2016). Bu nedenle bilimde uzmanlaşmalar savunulurken bütünsel bakış açıları dikkate alınmalıdır (Köktürk, 2006). Günümüzde felsefi ve bilimsel alanda en ciddi sorunu, insan ve toplum konularındaki bölünmüşlüktür

(Aydın, 1990). Türkiye’de sosyolojinin önde gelen isimlerinden biri olan Doğan Ergun’a göre 1960’lı yıllardan beri hızlı toplumsal değişmelerin olduğu Türkiye’de sosyolojinin hukuk, kent, siyaset, sanat ve sanayi sosyolojisi dalları doğmuş ve bu dallar emekleme dönemine girmiştir (Ergun, 1995). 1990’lı yılların başında sosyolojinin adı geçen dalları arasında spor sosyolojisinin olmaması, ülkemizin spor kültürü ve spor bilimleri fakültelerinin bilimsel düzeyi için oldukça düşündürücüdür. Bize göre spor sosyolojisi şu an diğer sosyoloji dallarına göre çok geri düzeyde kalmıştır ve halen emekleme dönemini yaşamaktadır.

Sadece spor psikolojisi üzerinden bilimsel çalışmalarını yürütmeye çalışan kişiler, sosyolog Doğan Ergun’e göre insanı, sadece soyut bir düşünce olarak tasarlayan ve insan ruhsallığını (mental yapısını) sanki insan yalnız yaşıyormuş gibi inceleyen 19. yüzyıl sonu klasik psikolojinin devamcılarıdır (Ergun, 1995). Oysaki ruhsal (mental) terimi kişinin biliş, duygulanım, eylem gibi yetilerini yani geniş anlamda tüm tutumlarını içeren ve soyutlayan bir kelimedir. Çünkü insan normal ve anormal davranışlarıyla biyopsikososyal bir varlıktır (Öztürk, 1990). Bu nedenle spor insanının gelecekte elde edebileceği başarı ile ilgili bir öngörüsül araştırmada, diğer bilim dallarının da ilişkisi bulunması nedeniyle doktor, antrenör, psikolog ve sosyolog takım çalışması anlayışı içinde birlikte sorunları çözüme kavuşturmak için çalışmalıdır (Koç, 1994).

İnsanlık, tek başına yaşayan kişilerden oluşmuş bir medeniyet topluluğu değildir. Bu nedenle kişi; aile, oymak, nahiye, ocak, sınıf, dini cemaat, kavim, ümmet ve devlet gibi pek çok sayıda kültür toplulukları içinde ölümlü bir varlıktır (Gökalp, 2006). Ayrıca sadece sporun sosyolojik boyutlarına değil, sporun felsefik boyutlarına neredeyse hiç ilgi gösterilmemekte ama sporun psikolojik boyutlarına tam tersi olarak çok büyük bir ilgi bulunmaktadır. Oysaki insan psikososyolojik bir canlıdır. Bu nedenle liselerdeki *Felsefe Grubu Öğretmenleri* gibi spor fakültelerinde *Sporun Felsefe Grubu Akademisyenleri* olmalıdır. Branşı önemli olmaksızın, spor bilimleri fakültesinde çalışan bir öğretim elemanının genel kültür düzeyi ve entelektüel becerisinin yüksek olması gerekir. Fakat spor bilimleri fakültelerinin çoğunda bu yönde yeterince eğitim ve öğretim yapılmıyor. Biraz da bu nedenden dolayı bu fakültelerdeki öğretmenler ve öğrenciler spor felsefesi ile spor sosyolojisinin eksikliğini fark edemiyorlar ve bu disiplinlerin konularını Spor psikolojisinin konuları olarak anlıyorlar. Dolayısıyla bilim insanı, sürekli aynı şeyleri okuyup yazan ve düşünüp tartışan insan olmadığı için spor bilimciler de sporda psikososyolojik alanlara ilişkin konulardan bahsederken yeni bir şeylerden de söz etmelidirler. Çünkü sadece spor psikolojisinden bahsetmek ama spor felsefesi ve spor sosyolojiyle ilgilenmemek entelektüel açıdan altyapı ve bilgi birikimi sorununa neden olabilir.

Tüm bunların yanında, spor bilimleri fakültelerinde psikososyal alanlar ifadesi *psikososyolojik alanlar* ifadesi olarak değiştirilmelidir. Çünkü sosyal kavramı sosyoloji dışında tarih, antropoloji ve din gibi disiplinleri de akla getirmektedir. Tarih, antropoloji, ekonomi ve din gibi sosyal bilimler *sporda sosyal bilimler* adı altında toplanmalıdır (Afacan ve Özbay Özen, 2023). Çünkü sosyal bilimler, insan merkezinde tüm boyutlarıyla geleceği bugünden oluşturmanın çarelerini araştıran bilimlerdir. Örneğin nasıl bedene yeterince besin alınmadığında bir “açlık” durumu oluşuyorsa zihine de yeterli miktarda felsefik, sosyolojik ve psikolojik bilgi alınmazsa “psikososyolojik entelektüel açlık” durumu oluşmaktadır. Bu nedenle spor psikolojisinin gölgesinde kalan ve adeta yok sayılan spor felsefesi ile spor sosyolojisi, hak ettiği değeri görürse spor ortamlarında yer alan insan ve insan birlikteliklerinin duygu, düşünce ve davranışlarının daha iyi anlaşılmasında üzerlerine düşen görevleri yapacaklardır. Böylece sporda psikososyolojik alanlarla ilgili açmazlara ait ufukumuz da genişleyecektir.

Bu çalışma ile sosyoloji ve psikolojinin alt dalları olan spor sosyolojisi ile spor psikolojisi arasında bir senteze varılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, çok nedenli insan ve insanlar olgusunun tek nedene indirgenmesinden kaynaklanan sorunlar hakkında başka araştırmaların yapılmasının da önemi

bulunmaktadır. Yapılacak yeni çalışmalar, bu konuyla ilgili farklı bakış açılarının ortaya konulmasını sağlayacaktır.

Beyanname

Bu çalışma, 07-09 Ekim 2024 tarihleri arasında düzenlenen 8. Uluslararası Akademik Spor Araştırmaları Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

Finansman Kaynağı

Bu araştırma için herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışmada herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Yazarların Katkıları

Makale, sorumlu yazar tarafından yazılmıştır.

Etik Onay

Bu çalışma, derleme olduğu için, etik kurul onayına gerek yoktur.

Kaynakça

- Adasal, R. (1977). Normal ve anormal yönleriyle yeni medikal psikoloji. Minnetoğlu Yayınları.
- Adasal, R. (1979). Yeryüzü tanrıları, liderler, komutanlar ve kahramanlar psikolojisi. Minnetoğlu Yayınları.
- Adler, A. (2019). Menschenkenntnis. Karbon Kitaplar.
- Afacan, E. (2020). Beden eğitimi ve sporun sosyolojik boyutları. Akademisyen Kitabevi.
- Afacan, E. (2021). Psikososyal (psikolojik ve sosyolojik) beceri antrenmanı: Bir kavramsallaştırma denemesi. A.Tekin- Y.Aygün (Edt.), Multisportif araştırmalar – 3: Spor bilimleri alanında farklı yaklaşımlar. Gazi Kitabevi.
- Afacan, E. & Özbay Özen, N. (2023). Az gelişmişliğin felsefesi temelinde spor bilimleri fakülteleri. Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi, 6 (1), 1026- 1044.
- Afacan, E. (2024). Türkiye Futbol Federasyonu futbolda psikolojik performans danışmanlığı sertifikasyonu üzerine eleştirel bir yaklaşım. Yeni Türkiye dergisi, 30 (137), 38-52.
- Afacan, E., & Işık Afacan, M. (2024). Duygular sosyolojisi bağlamında spor kültürünün oluşumu üzerine bir deneme. Sosyolojik Bağlam, 5/2, 328-350.
- Aristoteles. (2016). Metafizik (Çev. Y. Gurur Sev). Pinhan Yayıncılık.
- Aristoteles. (2022). Retorik (Çev. Ari Çokona). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Arslan, H. (1992). Epistemik cemaat. Paradigma Yayınevi.
- Avcıoğlu, G. Ş. (2023). Sosyopati, sosyal uyum ve sosyopatik davranışta anne babanın eğitim rolü. Sosyolojik Düşün, 8(2), 223-246.
- Aydın, M. (1990). Din felsefesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Bacanlı, H. (2015). Eğitim psikolojisi. Pegem Akademi.
- Baltaş, A. (1991). Öğrenmede ve sınavlarda üstün başarı. Remzi Kitabevi.
- Başer, E. (1986). Uygulamalı spor psikolojisi. Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları.
- Bayet, A. (1982). Bilim ahlakı (Çev. Vedat Günyol). Say Kitap Pazarlama.
- Begel, D., & Burton, W.R. (1999). Sport psychiatry: Theory and practice. WW Norton & Co.
- Begel, D., & Burton, W.R. (2017). Spor psikiyatrisi: teori ve uygulama (Çev. Rıdvan Üney ve R. Emre Tan). Edebi Şeyler.
- Bell, C. (1938). Civilization. Penguin Books.

- Bernard, C. (1865). *Introduction à l'étude de la Médecine Expérimentale*. Baillière.
- Bilgiseven, A. K. (1982). Benlik duygusu ve biz şuuru açısından XX. asrın tahlili. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 31, 193-206.
- Bilgiseven, A.K. (1994). *Sosyal ilimler metodolojisi*. Filiz Kitabevi.
- Butryn, T. M., LaVoi, N. M., Kauer, K. J., Semerjian, T. Z., & Waldron, J. J. (2014). We walk the line: An analysis of the problems and possibilities of work at the sport psychology-sport sociology nexus. *Sociology of Sport Journal*, 31(2), 162-184.
- Coakley, J. (2016). *Sports in society: Issues and controversies*. McGraw-Hill.
- Chapman, E.N. (1988). *Attitude: Your most priceless possession*. Crisp Publications.
- Çelebi, N. (2004). *Sosyoloji ve metodoloji yazıları*. Anı Yayıncılık.
- Çoban, A. (2005). *Müzikterapi*. Timaş Yayınları.
- Descamps, P. (1933). *La Sociologie Experimentale*. Marcel Rivière.
- Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness, and a proposal for a national index. *American Psychologist*, 55(1), 34-43.
- Dökmen, Ü. (2007). *Sosyometri ve psikodrama*. Sistem Yayıncılık.
- Düzgüner, S. (2021). Günümüz gençlerinin peygamberimize (S.A.S) yönelik zihinsel şemaları ve duygu dünyaları: Tespit, problem ve öneriler. İçinde: *Peygamberimizin Örneğinde Gençlerle İletişim*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Elliott, C. (1996). *The rules of insanity: Moral responsibility and the mentally III offender*. State University of New York Press.
- Ergun, D. (1984). *100 soruda sosyoloji el kitabı*. Gerçek Yayınevi.
- Ergun, D. (1991). *Türk bireyi kuramına giriş*. Gerçek Yayınevi.
- Ergun, D. (1995). *Sosyoloji ve tarih*. İlke Kitabevi Yayınları.
- Eroğlu, F. (1995). *Davranış bilimleri*. Beta Basım Yayın Dağıtım.
- Estes, C.P. (2008). *Women who run with the wolves*. Rider Books.
- Evrin, S. (1972). *Şahsiyet alanında psikososyolojik bir kavram olarak rol sorununa giriş*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1990). *Uygarlığın çıkmazları*. Uygarlık Yayınları.
- Fichter, J.H. (1971). *Sociology*. The University of Chicago Press.
- Fisher, B. M. & Strauss, A.L. (1997). *Etkileşimcilik* (Çev. M. Tunçay ve A. Uğur). T. Bottomore ve R. Nisbet (Edt.), *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Furedi, F. (1997). *Culture of fear risk-taking and the morality of low expectation*. Cassell.
- Garcia, R. (2017). *Neurobiology of fear and specific phobias*. *Learning & Memory*, 24(9), 462-471.
- Gedo, J. E., & Goldberg, A. (1994). *Zihin modelleri psikanalitik bir kuram* (Çev. Cüneyt İşcan). Hekimler Yayın Birliği.
- Giddens, A. (1982). *Sociology a brief but critical introduction*. Macmillan Education Ltd.
- Gökalp, Z. (2006). *Türkleşmek, islamlaşmak, muasırlaşmak*. Akçağ Yayıncılık.
- Güleç, C. (2006). *Ötekini bilmek*. Say Yayınları.
- Halkin, L.E. (2014). *Tarih tenkidinin unsurları* (Çev. Bahattin Yediyıldız). Türk Tarih Kurumu.
- Hernon, P., & Schwartz, C. (2015). A view of successor adviceto developing scholars. *Library & Information science research*, 37(4), 277-384.
- Horney, K. (1964). *New ways in psychoanalysis*. WW Norton & Co Inc.
- Hochschild, A. R. (1983). *The managed heart: Commercialization of human feeling*. University of California Press.
- Jahoda, G. (2007). *A history of social psychology*. Cambridge University Press.
- Jung, C.G. (1938). *Psychology & Religion*. Yale University Press.
- İzbirak, R. (1978). *Hidrocoğrafya akarsular ve göller*. Erol Ofset Matbaacılık.
- Kayalı, K. (1994). *Türk düşünce dünyası 1*. Ayyıldız Yayınları.
- Kızılcılık, S. (1996). *Sosyoloji teorileri-3*. Saray Kitabevleri.
- Koç, Ş. (1994). *Spor psikolojisine giriş*. Saray Kitabevleri.
- Kongar, E. (1995). *Toplumsal değişme kuramları ve Türkiye gerçeği*. Remzi Kitabevi.
- Köktürk, M. (2006). *Koçluk mentorluk*. Morpa Kültür Yayınları.
- Köse, A. & Ayten, A. (2012). *Din psikolojisi*. Timaş Yayınları.

- Lauster, P. (2010). Selbstbewusstsein. Rowohlt Taschenbuch.
- Lee, S.M., Kang, W.S., Cho, A.R., Kim, T. & Park, J. K. (2018). Psychological impact of the 2015 MERS outbreak on hospital workers and quarantined hemodialysis patients. *Comprehensive Psychiatry*, 87, 123-127.
- MacIver, R.M., & Page, C.H. (1969). Cemiyet (Çev. Amiran Kurtkan). Milli Eğitim Basımevi.
- Malinowski, B. (1990). İnsan ve kültür (Çev. Fatih Gümüş). Verso Yayıncılık.
- Maxwell, J. C. (2006). The 17 essential qualities of a team player. HarperCollins Leadership.
- Moreno, J. L. (1940). Psychodramatic treatment of marriage problems. *Sociometry*, 3(1), 1-23.
- Moreno, J. L. (1952). Current trends in sociometry. *Sociometry*, 15(1), 146-163.
- Morgan, C.T. (1977). A brief introduction to psychology. McGraw-Hill Book Company.
- Myers, D.G., & Diener, E. (1995). Who is happy?. *Psychological Science*, 6(1), 10-19.
- Norfolk, D. (1977). Executive stress. Associated Business Programmes.
- Parker, I., & Spears, R. (1996). Psychology and society: Radical theory and practice. Pluto Press.
- Pooley, J. C. (1981). Drop-outs from sport: A case study of boys age group soccer. American Alliance for Health, Physical Education, İçinde: Recreation and Dance. Ninety Sixth National Eastern District Convention.
- Reid, C., Stewart, E. & Thorne, G. (2004). Multidisciplinary sport science teams in elite sport: Comprehensive servicing or conflict and confusion? *The Sport Psychologist*, 18(2), 204-217.
- Rosenwein, B. H., & Cristiani, R. (2018). Old and new in the history of emotions. C. Price ve E. A. Walle (Ed.), *ISRE's Sourcebook for Research Emotion and Affect*. USA: ISRE Press.
- Rosdahl, C.B. (1995). Basic nursing-theory and practice. Nursing in health and illness. Mosby Year Book, J.B. Lippincott Company.
- Sanderson, D. (1943). Discussion of sociometry. *Sociometry*, 6(3), 214-218.
- Saran, N. (1992). Antropoloji. İnkılâp Kitabevi.
- Songar, A. (1980). Psikiyatri psikobiyojoloji ve ruh hastalıkları. Serhat Yayınevi.
- Tanyol, C. (1970). Sosyolojik açıdan din, ahlak, laiklik ve politika üzerine diyaloglar. Okat Yayınevi.
- Tezcan, M. (1997). Türk kişiliği ve kültür-kişilik ilişkileri. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tolan, B. (1975). Toplum bilimlerine giriş. Kalite Matbaası.
- Tolstoy, L.N. (2018). İtirafımlarım (Çev. M. Kayacı). Anonim Yayıncılık.
- Tönnies, F. (1906). Philosophische Terminologie in Psychologisch-Soziologischer. T. Thomas.
- Turgut, İ. (1998). Yirmi birinci yüzyıl ve müslümanların dramı. Onur Ofset.
- Türkmen, M. (2018). Beden terbiyesi: Erken dönem Türk spor politikalarının sosyo-politik temelleri. Spor Yayınevi ve Kitabevi.
- Özbek, A. (1971). Sosyal psikiyatriye giriş. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınları.
- Öztürk, M.O. (1990). Ruh sağlığı ve bozuklukları. Evrim Basım.
- Ülken, H.Z. (1983). Bilim felsefesi. Ülken Yayınları.
- Woolgar, S. (1988). Science, the very idea. Routledge.
- Yücel, H.A. (2011). İyi vatandaş iyi insan. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Zimmerman, C.C. (1964). Yeni sosyoloji dersleri (Çev. Amiran Kurtkan). İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları.
- Ziyalar, A. (1982). Sosyal psikiyatri. Ar Basım Yayım.

© 2020 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)